

УДК 364.044(477)

Шуба Л.В.¹, Омок Г.А.², Конохов Д.О.³

¹канд. пед. наук, доцент, НУ «Запорізька політехніка»

²канд. пед. наук, доцент, НУ «Запорізька політехніка»

³студент, НУ «Запорізька політехніка»

ПРОБЛЕМИ БЕЗБАР'ЄРНОСТІ В УКРАЇНІ

Незважаючи на прийняття в Україні Національної стратегії зі створення безбар'єрного простору до 2030 року, проблема безбар'єрності залишається актуальною та багатогранною. Одним із головних викликів є недосконала нормативно-правова база та нестача контролю за її виконанням, що призводить до того, що значна частина державних будівель, закладів охорони здоров'я та інфраструктури громадського транспорту залишається недоступною для людей з обмеженими можливостями.

Важливою проблемою є також нерівномірна реалізація заходів на рівні регіонів і територіальних громад. За даними останніх досліджень, лише близько 20 % об'єктів визнані повністю безбар'єрними, приблизно 32 % – частково безбар'єрними, а майже 48 % потребують значних удосконалень. Подібна ситуація ускладнює доступ людей з інвалідністю до медичних, реабілітаційних та освітніх послуг на локальному рівні [1, 4, 6].

Сучасні виклики, пов'язані з війною на сході України та повномасштабною агресією, суттєво загострили проблему безбар'єрності та внесли нові вимоги до організації інклюзивного середовища. У першу чергу, значно зросла кількість осіб з інвалідністю: поранені військовослужбовці, цивільні жертви бойових дій та люди з тимчасовими фізичними обмеженнями через травми. Ця група потребує спеціалізованих умов для реабілітації, включно з безбар'єрним доступом до медичних установ, реабілітаційних центрів, фізіотерапевтичних кабінетів та психосоціальної підтримки.

Додатково, війна спричинила масове переміщення населення, що створює потребу у забезпеченні доступності тимчасового житла, громадського транспорту та соціальних послуг для переселенців.

Безбар'єрне середовище у таких умовах стає критично важливим для відновлення автономності та самостійності осіб, що втратили житло або частину здоров'я.

Інфраструктура, пошкоджена або зруйнована бойовими діями, потребує термінової адаптації: будівлі медичних закладів, житлові приміщення, дороги, пандуси, ліфти та інші елементи доступності мають бути відновлені із застосуванням принципів універсального дизайну. Це включає не лише фізичні адаптації, а й забезпечення інформаційної та цифрової доступності послуг, що дозволяє пацієнтам та переселенцям отримувати необхідну допомогу дистанційно [2, 3, 5].

Крім того, збільшення навантаження на соціальні та медико-реабілітаційні установи потребує підготовки додаткового персоналу, що володіє знаннями з безбар'єрності та інклюзивного обслуговування. Соціальні аспекти також набувають нового значення: люди з інвалідністю та переселенці повинні бути інтегровані в громаду, отримувати підтримку для участі у культурному, освітньому та професійному житті, що сприяє їхній психологічній адаптації та збереженню соціальних зв'язків.

В умовах війни в Україні було запроваджено низку практичних заходів для забезпечення безбар'єрності постраждалих осіб. Зокрема, уряд та міжнародні організації організували тимчасові житлові комплекси для внутрішньо переміщених осіб (ВПО), обладнані пандусами, ліфтами та адаптованими санвузлами, що дозволяє людям із порушеннями опорно-рухового апарату проживати у безпечних умовах. Також створюються мобільні медико-реабілітаційні бригади, які виїжджають у регіони з руйнованою інфраструктурою та надають послуги фізіотерапії, психологічної підтримки та первинної медичної допомоги [1, 3].

Велике значення мають онлайн-сервіси та телереабілітація, які дозволяють пацієнтам, тимчасово переміщеним або мешканцям зруйнованих територій, отримувати консультації лікарів та виконувати реабілітаційні вправи дистанційно. Наприклад, деякі українські медичні центри використовують інтерактивні платформи для контролю прогресу відновлення та адаптації індивідуальних програм лікування.

Не менш важливим є розвиток інклюзивного громадського простору: окремі міста України обладнали громадські центри, бібліотеки та спортивні майданчики з урахуванням принципів універсального дизайну. Такі заходи забезпечують не лише фізичну доступність, а й сприяють соціальній інтеграції постраждалих та переселенців, підтримують їхню психологічну адаптацію та відновлення соціальних зв'язків.

Таким чином, практична реалізація безбар'єрності під час війни демонструє необхідність комплексного підходу, що поєднує архітектурну адаптацію, цифрові технології, мобільні медичні послуги та соціальну інтеграцію, дозволяючи забезпечити доступність для всіх категорій населення та підтримати процес відновлення після травматичних подій [2, 4-6].

Додатково слід зазначити, що інформаційна та цифрова доступність в Україні поки що залишається обмеженою. Багато сервісів, офіційних сайтів і документів не відповідають вимогам доступності для людей з порушеннями зору, слуху чи когнітивними функціями. У поєднанні з фінансовими та кадровими обмеженнями це створює додаткові бар'єри у забезпеченні рівного доступу до послуг та участі у житті суспільства.

Нарешті, соціокультурні фактори, включаючи стигму та недостатню обізнаність громадськості, також ускладнюють реалізацію безбар'єрності. Люди з обмеженою мобільністю чи інвалідністю нерідко стикаються з обмеженнями у працевлаштуванні, пересуванні та участі в соціальному та культурному житті [3-5].

Таким чином, попри стратегічні кроки, Україна ще не досягла повного забезпечення безбар'єрного середовища. Подолання цих проблем потребує комплексного підходу, який включає вдосконалення нормативної бази, фінансову підтримку, підготовку фахівців, модернізацію інфраструктури та підвищення обізнаності суспільства щодо потреб людей з обмеженими можливостями.

Список використаних джерел:

1. Безбар'єрність – це філософія суспільства без обмежень. URL: <https://uvp.od.gov.ua/bezbar-yernist-tse-filosofiya-suspilstva-bez-obmezhen/> (дата звернення: 28.10.2025).
2. Волгіна О. М. Іванова О. Л. Соціальний супровід людей з інвалідністю на робочому місці: посібник. ПРООН в Україні, Спільна Програма «Сприяння інтеграційній політиці та послугам для людей з інвалідністю в Україні». Київ : Ваіте, 2018. 36 с.
3. Інтеграція принципів безбар'єрності в Україні у відповідь на нові виклики. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/press-releases/intehratiya-pryntsyvivbezbar'yernosti-v-ukrayini-u-vidpovid-na-novi-vyklyky> (дата звернення: 28.10.2025).
4. Наливайко Л. Р. Марценюк Л. В. «Безбар'єрна Україна»: проблеми та перспективи. *Нове українське право*, 2023. Вип. 4. С.82-93.
5. Пріоритети та виклики політики безбар'єрності: аналітичні матеріали до розробки Плану заходів на 2025-2026 роки з реалізації

Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні.
Київ: НІСД, 2024. 136 с.

6. Про забезпечення створення безбар'єрного простору в Україні :
Указ Президента України від 3.12.2020 р. № 533/2020. URL:
<http://www.president.gov.ua/documents/5332020-35809> (дата звернення:
28.10.2025).